

VOORWOORD

Voor de meeste Zoetermeeders zijn Stadshart en Dorpsstraat bekend terrein. De serie van architectuurwandelingen is nu compleet met ‘Stadscentrum’ waarin routes door het hart en de culturele slagader van Zoetermeer .

Voor een goed begrip van de gemeente Zoetermeer en haar huidige vorm zou u, als Zoetermeerder, eens lekker verder moeten lezen in deze brochure én op pad gaan zonder auto maar met tram of fiets én benenwagen.

Komt u van buiten Zoetermeer dan is kennismaken met de architectuur van haar centrum natuurlijk een prachtige manier om de stad wat beter te leren kennen. Bovendien komt u onderweg de leukste winkels en de lekkerste eetgelegenheden tegen. Kom langs

in het centrum van Zoetermeer, en wandel, kijk en zie. U zult snel ontdekken dat Zoetermeeders niet voor niets zo tevreden zijn over hun woonplaats: bekend maakt in

Zoeterméér bemind!
Ik wens u namens de initiatiefnemers vanuit de gemeente Zoetermeer en Floravontuur Promotie Zoetermeer veel wandelplezier.

Frans Muijzers,
wethouder wonen en architectuur

Dorpsstraat en Stadshart

Stad en dorp in één

De charme van Zoetermeer is voor een groot deel gevat in de volgende zin. ‘Zoetermeer een stad met een Dorpsstraat’. Zo is het. En zo werd de stad ook ontworpen. Bewust is in deze groeigemeente het dorps karakter bewaard, bewust zijn de oude wegen gespaard. Bijna ging het mis, maar op tijd werd onderkend dat een nostalgische Dorpsstraat toegevoegde waarde zou hebben voor de gemeente Zoetermeer. Dat de groeigemeente een groter stadscentrum nodig had stond van meet af aan als een paal boven water. Op 1 mei 1935 ontstaat de gemeente Zoetermeer door het samenvoegen van de tweelingdorpen Zoetermeer en Zegwaard. In 1936 liggen de eerste uitbreidingsplannen op tafel voor de gemeente Zoetermeer. Pas na de WO II kwam het tot uitbreiding op de plaats van huidige wijk Dorp. In 1962 wordt Zoetermeer aangewezen als groeikern om een oplossing te bieden voor de Haagse woningnood. Toen bewoond door circa 7500 inwoners moest Zoetermeer in twintig jaar uitgroeien tot een gemeente met 100.000 inwoners!

Metamorfose

Hoe wordt een lintbebouwd dorp een bruisende stad? Zou het lukken het insect met de drie poten, de Dorpsstraat met omliggende bebouwing, het lijf, met de drie lintbebouwde verbindingswegen Voorweg (Den Haag), de Zegwaartseweg (Benthuizen) en de Stationsstraat (Delft), de drie poten, uit 1936 te laten ontpoppen tot een mooie woonplaats? Dat lukte. Over de bestaande historische wegen en waterwegen werd een plan gelegd met nieuwe wegen in een H-structuur waarin vier wijken om een stadscentrum paste. Bovendien zou er een treinverbinding komen tussen Zoetermeer en Den Haag die alle nieuw te bouwen woonwijken met ieder hun eigen voorzieningen zou aandoen. Dit is de huidige Randstadrail die in een krakeling door Zoetermeer loopt en waarop de bouw-witte tram via een nieuw spoortraject tegenwoordig Zoetermeers nieuwste wijk, Oosterheem, aandoet. Huidig Zoetermeer telt bijna 120.000 inwoners. De Meerpolder, ooit het ‘Soetermeer’ is op de kaart een prachtig ei gebleven, het insect uit 1936 optopde zich tot een bont gekleurde vlinder die zijn vleugels wijdt uitslaat midden in de Randstad en aan de rand van het Groene Hart.

Wijk Stadscentrum

Tussen Voorweg en de Leidse-wallenwetering aan de zuidzijde en de Europaweg met de ‘tunnelbak’ aan de noordzijde heeft de wijk Stadscentrum op de kaart de vorm van een driehoek. Hierin is op ingenieuze wijze een stadscentrum aan het groeien. Behalve de woonfunctie heeft deze wijk als enige in Zoetermeer ook een echte stadse functie. Mensen moeten elkaar hier kunnen ontmoeten op pleinen, in parken, in winkelstraatjes en in uitgaansgelegenheden. Een mengelmoes van wonen, werken, winkelen en ontspannen dit alles was en is het uitgangspunt van de wijk stadscentrum met haar kloppende Stadshart. Vier woonbuurten horen bij de wijk Stadscentrum. De Engelse, de Griekse, de Franse en de Ierse buurt. Deze laatste

vinden we tussen de Voorweg en de Van Leeuwenhoeklaan ingeklemd. De Franse en Engelse buurt liggen als twee taartpuntjes met de punten tegen de Dobbeplas aan. De uitstulping in de buurtvaart die de Grote Dobbe eigenlijk was, werd voor het ontwerp van het Stadscentrum een heel stuk vergroot. De Griekse buurt ligt parallel aan de Leidsewallenwetering en heeft als architectonische afsluiting naar de splitsing Europaweg, Australiëweg, Aziëweg de boogvormige galerijflat aan de Griekenlandlaan. Pas laat werd aan de bouw van dit deel van de stad begonnen. Dat kon ook want de verschillende wijken hadden hun eigen winkelcentra met tal van andere voorzieningen. Bovendien was er de Dorpsstraat en het tijdelijke winkelcentrum aan de Voorweg ‘Soeterweide’nu de Ierse buurt met haar urban villa’s. In 1978 ging de eerste paal van het centrum, het politie- en brandweerbureau de grond in en 1981 leidde een lange trap naar de eerste paal voor het Stadshart!

Hooggelegen centra voor wonen, werken én winkelen

De Dorpsstraat ligt nog hoog op het veen. Deze oude weg die van nature al hoger heeft gelegen dan haar omgeving is niet verveend zoals de omliggende polders waarin Zoetermeer werd gebouwd. Het Stadshart is gebouwd op palen met een stadhuisplein dat zes meter boven het maaiveld ligt. De Westelijke punt met Centrum West voor tram- en busvervoer is opgehoogd met een grondpakket. Een ‘stads’ hart met een gezellige ‘bovenstad’ en een functionele ‘benedenstad’. Met onder haar stadhuis met bibliotheek een station en onder de winkels en straten, parkeerlegenheden. Dat is bijzonder, niet veel andere steden hebben zoiets gebouwd?

Architectuur

Dorpsstraat en Stadscentrum staan vol met interessante bebouwing. In de Dorpsstraat gaat de bouwgeschiedenis eeuwen terug. In het stadscentrum hooguit enkele decennia. Fantastisch is het om op een zo kleine oppervlakte een zo grote verscheidenheid aan bouwstijlen te mogen ontmoeten. Kijk gerust goed, want, ‘beter bekeken is goed gezien’ zeker in de laatste etappes van de serie.

Info route Stadshart

Lengte: 3,5 km
Beginpunt: Randstadrailhalte Centrum West
Eindpunt: Randstadrailhalte Centrum West

Achtergrondinformatie wandeltocht

- 1 De Aardappelmantjes verwelkomen een ieder die het centrum van Zoetermeer aandoet. Wat een vriendelijke verschijsning is deze ‘sneeuwpop-achtige’ figuur met twee gezichten die gevormd wordt door drie zwerfkeien waarvan de twee bovenste met gouden neuzen, ogen en monden. Dit beeld van Joost van den Toorn werd in 2008 geplaatst.
- 2 Spazio, een prachtige naam voor een zeer ruimtelijk gebouw. Een vierkante plattegrond met twee verdiepingen voor winkels vormt de basis voor vier torens op de hoeken ervan. In het midden hiervan een UFO. Is deze net geland of gaat de schotel juist opstijgen? De torens zijn opgebouwd uit losstaand ogende gekleurde blokken waardoor het geheel niet statisch maar bijna beweeglijk is. Lijken de kubussen uit de torens te schuiven en te gaan zweven? Het masterplan voor dit complex is gemaakt door het ontwerp bureau OMA van de internationaal bekende Rem Koolhaas, de architectonische uitwerking is van Frits van Dongen van de Architecten Cie. uit Amsterdam. In 2005 werd deze uitbreiding van Zoetermeers Stadshart geopend.

- 3 Het politie- en brandweerbureau werd in 1977-1978 al ontworpen door Gemeentebedrijven Zoetermeer met architect Frans de Man. Het moest een vriendelijk ‘kasteel’ worden met gemetselde dorpelstenen, afgeschuinde hoeken en steeds verspringende plastische gevels, helemaal volgens de kleinschalige architectuur gedachte van de jaren zeventig. Het resultaat is een sympathiek ogende vesting met één stompe toren voor brandweeroefeningen. Tussen de binnenplaatsen van Politie en Brandweer ligt een sportzaal.
- 4 De Stadstuin is een rustige plek om even wat langer te willen verblijven en waar men zich tegelijkertijd in een echte grootstedelijke omgeving waant. Dit stadse park heeft een rechthoekige plattegrond, een vierkante vijver met dito vlonders en fonteinen, is circa een hectare groot en ligt verdiept wat het park meteen een extra dimensie geeft. Het park heeft wanden en is een aparte stille ruimte in het levendige stadsgewoel. De wanden zijn stenig, aan de zuid en westzijde strakke metselwerk wanden, trappen en hellingbanen. De noordzijde echter oogt heel natuurlijk met grote rotsblokken van Belgisch hardsteen, waar kleine kinderen graag dalen of klimmen tussen de bijzondere verzameling bomen en struiken. Trompetboom, amberboom, beverboom, dwergkwee en himalayaceder zijn een paar soorten die hier zijn aangeplant. De wand aan de oostzijde met graskanten tot de vijver, verwaalde rotsblokken en een gemetselde ‘burchtwand’ waarin als wachttorens de vierkante paviljoens van het Warande, oogt weer heel anders. De architectuur die dit park omringd zijn twee woontorens, het zeer symmetrisch opgezette kantoor Europa Palace door Klunder-architecten 1989-1990 aan de Europaweg, en de winkelstraat Warande met twee lagen winkelruimte en daarbovenop patio-woningen. De slank ogende woontoren aan het Noordwaarts bestaat 76 koopappartementen in 22 lagen. De architect Kees van den Broek liet zich inspireren door de avantgardistische Russische architect Chernikov (jaren twintig van de vorige eeuw). De toren heeft een verticale belijning, door twee rode vooruitspringende geveldelen maar wordt dan weer links dan weer rechts onderbroken door horizontale accenten, van raampartijen en balkons en de witte uitspringende verticale geveldelen aan de zijanten van de toren. Het resultaat is strak en speels tegelijk.
- 5 De Leliënborg is een U-vormig appartementencomplex aan een verstilde binnentuin. Het werd gebouwd in 1985 in opdracht van NV Bouwfonds Nederlandse gemeenten door de Studio voor Architectuur en Stedebouw Ir Bart Wauben uit Geleen. 206 bejaardenwoningen, een beheerderswoning, bergingen en een recreatieruimte omvat dit symmetrisch opgezette complex met in de gevels terugliggende twee aan twee geschakelde balkons en twee zadeldaken. Het is een laat maar kloek voorbeeld van de kleinschalige jaren zeventig stijl.
- 6 Voor het Stadstheater is het hoogteverschil tussen de Duitslandlaan en het Oostwaarts uitgangspunt geworden voor de architectonische mogelijkheden. Het theater kreeg een entree op het opgetilde voetgangersniveau en één op het maaiveldniveau dat direct bereikbaar is voor gemotoriseerd verkeer. Het hoogteverschil wordt overbrugd

door parallelle trappen. Eén trap buiten en, achter de glazen pui, één trap binnen. Het geeft het gebouw monumentaleiteit. Atelier Pro, architect Hans van Beek, ontwierp begin jaren negentig dit theater met een geel gestuct vierlaags-kantoorgedeelte aan de Duitslandlaan en antracietgrijs gestreepte muurdelen. De gestreepte muur en de glazen pui zijn beide golvend aan de laaggelegen entreezijde. Het muurdeel aan het Oostwaarts is recht. Hierbovenuit verheffen zich de theaterzaal in een taartpunt en de toneeltoren als een rechthoek. Op de muur van de toneeltoren aan het Oostwaarts hangt een lichtbeeld van Jeffrey Shaw. De bijbehorende lichtmast is aan het tunnelviaduct van de Europaweg bevestigd. Staal, aluminium, plexiglas en rood LCD licht gebruikte hij bij deze kunstwerken uit 1992.

- 7 Movie Palace is als megabioscoop in 1996 in opdracht van Hopman Projectontwikkeling ontworpen door Groep 5 architecten met projectarchitect C. Zwijs. Op de koplocatie aan de buitenkant van het Stadshart is het hoekaanzicht heel mooi benut en is het een zinnenprikkelend gebouw geworden. Het herbergt achter de krullende filmstrook van melkglas in zwart, wit en blauw, en het gekromde scherm met drie kleuren leien, de acht filmzalen. Het is een schip voor vertier waarbinnen door de binnenhuisarchitect Alexander Novotny een ‘beloopbare film’ is gemaakt. Tegen een donkerpaarse achtergrond treden de lichte bar en zitmeubels naar voren als filmcoulissen. Het gebouw herbergt verder verhuurbare ruimten én 580 parkeerplaatsen.
- 8 Architect Carel Weeber heeft zich al vroeg als tegenstander van het kleinschalige jaren zeventig bouwen opgeworpen.

Hij noemde het ‘Nieuwe truttigheid’ en hij heeft in zijn ontwerpen voor Zoetermeer laten zien wat zijn architectonische standpunten zijn. Zakelijke en sobere architectuur in grote duidelijke lijnen waarin het individuele huis ondergeschikt is aan het geheel. Hoewel de hiergenoemde projecten niet alleen van Weeber zijn, zijn de galerijflat in de vorm van een halve cirkel aan de Griekenlandlaan en de woningen aan de Athenestraat in golvende rij hier wel voorbeelden van. Ze zijn in 1986 gerealiseerd door Hoogstad Weeber Schulze van Tilburg architecten. In Zoetermeer wordt deze galerijflat ‘de boog van Weeber’ genoemd.

- 9 Strakke baksteenbouw met een vriendelijke uitstraling is de rij appartementwoningen parallel aan de Randstadrail aan de Reimstraat. Aan de zijde van de Randstadrail een hoge oranje bakstenen licht bollende gevel die wordt onderbroken door verspringende verticale raampartijen met rode kozijnen en witte delen. Aan de Frankrijklaan royale balkons die in een schuine helling van breed naar smaller tot het platte dak een heel open karakter hebben. Het is een bouwproject uit 1987 van B. Wauben bureau voor architectuur.
- 10 Het sobere en doelmatige plan van gemeentearchitect Frans de Man voor het Stadhuis met de Hoofdbibliotheek aan weerszijden van het Zuidwaarts kwam in 1985 gereed. De architect Reijnders van de NS ontwierp de vrolijk gekleurde gevel van de bibliotheek aan het Perron. Al vlug bleken er uitbreidingen nodig. In 1987 kwam de uitbreiding van een vleugel aan de bestaande overbouw aan de Frankrijklaan. In de oksel hiervan werd de raadzaal gebouwd. Rond 1990 werd duidelijk dat aan de Engelandlaan geen theater zou komen en ontwierp architectenbureau Groosman Partners met projectarchitect Ron Forrer voor Dura Bouw Rotterdam een kantoor van zestien lagen. Deze aanbouw bestaat uit een witte toren met een zwarte hoed; de verticale glazen erkers, op de kruising van twee vleugels, met een poort aan de Markt en een arcade aan het Stadhuisplein. Het economische gebouw dat bij de derde uitbreiding geheel werd gerenoveerd omvat zowel de bovenstad als de benedenstad met de Randstadrailhalte Stadhuis. De slank afgeronde reuze ‘Deurkrukken’ bij de ingang van de stadhuisstoren zijn van Andrew March uit 2000. De uitvergroete objecten vragen op een humoristische wijze aandacht voor de omgeving. De handgrepen zou men graag in de hand vatten maar daarvoor hangen ze te hoog en zijn ze te groot.
- 11 In 1990 werd het Stadshart Passage geopend. Het is het enige overdekte winkelgedeelte in de binnenstad. Er zijn twee entrees met glazen halfronde overkappingen op het bovenstadniveau, aan het Driekant en aan het Stadhuisplein en er is een entree aan de Luxemburglaan op het benedenstadniveau. Twee lagen winkels met een cirkelvormig centrum waarin een vide met roltrappen, een glazen lift en een grote glazen koepel die het gehele centrum van de passage overkapt. Het is een ontwerp van Architectenbureau Lucas en Ellerman. Voor het interieur is het Londense bureau Fitch Benoy ingeschakeld. In 2008/2009 wordt dit winkelgedeelte gemoderniseerd. Onder meer de halfronde overkappingen gaan verdwijnen.

12 Stadspoor West uit 2006 van Bias architecten uit Rotterdam is opgebouwd uit een stalen draagconstructie die heel zichtbaar is door de glazen gevels. Dit multifunctionele gebouw is veel groter dan eenabri, maar doet qua vorm en functie hier wel een beetje aan denken. Wat heel onzichtbaar is daarentegen, is de rubberen fundering van dit gebouw die de schokken van de Randstadrail op moet vangen. Het is Nederlands grootste gebouw dat op een rubberen fundering rust. Het gebouw is kantoor, winkel, horecagebouw, baliekantoor en wachtruimte voor toezichthouders van Connexion maar bovenal markeringspunt in het Stadscentrum van Zoetermeer en een ‘shelter’ voor wachtende reizigers.

Info route Dorpsstraat

Lengte: 4,5 km (4360 m)
Beginpunt: Randstadrailhalte Centrum West
Eindpunt: Randstadrailhalte Centrum West

Achtergrondinformatie wandeltocht

- 1 Voorweg 54 is een voorbeeld van Zoetermeers agrarische geschiedenis. Deze langhuisboerderij uit 1895 met zijn fraai gedecoreerde voorgevel met windveren en hoekpilasters en gepleisterd middendeel met voordeur, ligt nu midden in het centrum van de stad. Bijna niet meer voor te stellen dat hier 50 jaar geleden de koeien van het land werden binnengehaald. De zes woontorens of urban villa's aan de Dublinstraat werden hier in 1996 gebouwd naar ontwerp van architectenbureau Leo de Jonge. Het vormt samen met een aantal kantoorpanden de Ierse zeventig van de wijk Centrum, op de plek waar in de jaren zeventig en tachtig winkelcentrum ‘Soeterweide’ en markt was.
- 2 De Vlamingsstraat anno 1614, is eigenlijk altijd een welvarend gedeelte van de Dorpsstraat geweest en maakte deel uit van de doorgaande verbinding tussen Den Haag, Zoetermeer/Zegwaard en Gouda. In 1669 werd het water dat nu langs deze straat loopt aangesloten op de Voorwegwetering en de Delftewallenwetering waardoor een nieuwe vaarweg naar Den Haag tot stand kwam. Voor die tijd voer men door de Driemanspolder die toen onder water stond. Vlamingsstraat 49, herenhuis Akkerlust uit 1866, is gebouwd voor burgemeester Hendricus Johannes Augustijn van Zoetermeer die hier woonde en later een boerenbedrijf startte. In 1915 werd Akkerlust verkocht aan Bernardus Brinkers, die rijk was geworden met de handel in margarine. Hij woonde hier met zijn gezin. De gebouwen achter het herenhuis werden ingericht als bedrijfsruimten voor het boterbedrijf. De chique woning met schilddak en strenge gevel in eclectische stijl is een rijksmonument.
- 3 Deze statige villa in een eclectische stijl met schilddak werd in 1872 in opdracht van burgemeester Cornelis Bos gebouwd en is een rijksmonument. De gevel waarvan de basis een rode baksteen is, is bekroond met een witte kroonlijst en heeft op de hoeken pilasters in grijs en in het midden een grote verbrede witte pilaster als omlijsting en markering van de voordeur en het middelste venster op de eerste etage. De overige vier vensters hebben eveneens gepleisterde witte omlijstingen. De gietijzeren kronen op de schoorstenen, stonden ooit op het voormalige gemeentehuis aan de Dorpsstraat 1/3. Van 1955 tot 1967 was in het pand een tandartsenpraktijk gevestigd. Hierna trok de gemeente Zoetermeer erin. Op dit moment heeft het gebouw een museumfunctie en wordt het gebruikt door de stichting Stads-museum Zoetermeer en het Historisch Genootschap Oud Soetermeer. Achter het huis bevindt zich een beeldentuin.